

היו הכותבים להסתמך על עדויות קלושות מאוד. הקורא בספר ימצא פה ושם, כי ישובים מסויימים, או אף משפחות בודדות, מיוצגים בו על-ידי מספר רב של גיבורים שנפלו, ואין הוא יכול להשתחרר מן הרושם, שלעתים אין זו אלא יד המקרה שהביאה חומר עשיר של עדויות לגבי יוצאי ישובים או משפחות אלו. בודאי יהיה צורך בכך מילואים, בו יבואו שמות נוספים, עם התגלותו של חומר חדש ועם גבייתן של עדויות נוספות.

אף-על-פי-כן ברכה רבה בקובץ זה, משום שהוא מסייע לנו להשתחרר מאותה דעה מקובלת וחסרת יסוד על עמידתם הסבילה של היהודים בגולה. הפעם מופרכת דעה זו לא על-ידי מאמרים ורשימות כוללים, אלא על-ידי דוגמאות ממשיות של לוחמים יחידים שביצעו מעשי גבורה והקריבו את חייהם במלחמה עם האויב, מהם — מפקדים, שעמדו בראש חבורות לוחמים (יחזקאל אטלס, עשהאל בלסקי, יוסף גלזמן), ומהם — אנשי שורה. ראוי לציין, כי בספר באים שמותיהם של שמונה פרטיונים, שנפלו חלל במלחמת הקוממיות בשורות הגח"ל, כשהם משמשים חוליה מקשרת בין הלוחמים היהודיים בגולה ובין חיילי צבא-הגנה-לישראל.

★

„לכסיקון הגבורה“*

ד"ר יהודה סלוצקי

אחת התופעות המציניות את הלוחם היהודי בתקופת השואה היא אלמוניותו. בהילחמו על אדמת זרים, פעל הלוחם היהודי, לרוב, במסגרות לאומיות זרות, ולעתים קרובות היו לו נימוקים כבדי משקל להסתיר את זהותו הלאומית. גם כותבי תולדותיהן של תנועות המחתרת והפרטיונים לא ששו להבליט את חלקם של היהודים בתנאי עויתיהם, ועובדה זו סייעה לכך, שבעולם הגדול התקבל הרושם, כי חוץ מגילויים בודדים, כגון מרד גיטו וארשה, הלכו היהודים כצאן לטבח אל מחנות ההשמדה.

במשך עשרות השנים שעברו מאז השואה התגלו עדויות ותעודות שהוכיחו, כי גדול היה חלקם של היהודים בתנועה האנטי-נאצית באירופה, על כל שלוחותיה. יהודים נזכרו בספרות הפרטיונים הכללית (למשל, בספרו של פ. ויר-שיגורה — „מסעי קובפאק“): הופיעו ספריו-זכרונות של פרטיונים יהודיים, ונעשו נסיונות לרכז את כל הידוע על הפרטיונים היהודיים באזורים מסוימים (כמו ספרו של מ. כהנוביץ, „מלחמת הפרטיונים היהודיים במזרח אירופה“, ובכל אירופה — „ספר הפרטיונים היהודיים“).

עתה קיבלה על עצמה הוצאת „יד ושם“ להוציא לאור את „לכסיקון הגבורה“, שישמש מעין ספר „יזכור“ ללוחמים היהודיים שנפלו בשורות המחתרת והתנועה הפרטיונית בשנות מלחמת העולם השנייה.

ההתחלה עוסקת באזור המערבי של ברית-המועצות, הוא האזור שסופח למדינה זו בשנת 1939-40, והיה אחד ממרכזיה של תנועת הפרטיונים הסובייטית. בחבל ארץ זה לקחו יהודים רבים, פליטי הגיטאות בערים ובעיירות, חלק רב בתנועה הפרטיונית. בחלק הראשון של הספר (אותיות א-י) באים שמותיהם של קרוב ל-570 לוחמים, ולכל אחד מהם מוקדשת רשימה ביוגרפית ארוכה או קצרה, שעיקרה תיאור פעולותיו בשנות השואה. לכל רשימה צורפו המקורות, מהם שאבו הכותבים את ידיעותיהם.

★

לא קלה היתה עבודתם של מחברי הספר. החומר — רובו ככולו — מבוסס על עדויות של שארית הפליטה בארץ ההיא. יש להניח, כי רבים היו הפרטיונים היהודיים, שלא הגיעה כל עדות על חייהם ועל מותם; לפעמים לא קל היה לתחום את הגבול בין פליט שנס ליער, כדי להציל את חייו, לבין פרטיון לוחם; לפעמים נאלצים

פרשה מיוחדת במינה, המעלה הרתורים קשים ותובעת מחקר ודקדוק רב, היא פרשת מותם של פרטיונים יהודיים בידי חבריהם לנשק — הפרטיונים הלא-יהודיים. כחמישים איש, שהם קרוב ל-9 אחוזים מכלל החללים שהובאו בספר זה, נהרגו על-ידי פרטיונים רוסיים, אוקראיניים וכד' — והרי זו עדות חמורה על הרוח האנטי-שמית ששררה בחוגים אלה. אולם, כשאנו קוראים על פרטי מותם של קרבנות אלה, נתקלים אנו — פרט למקרים ברורים של בגידת „אחים-לנשק“ — גם במקרים אחרים, הנראים לכאורה מוצדקים בתנאים הקשים והבלתי-אנושיים, בהם פעלה הי-תנועה הפרטיונית, כגון: מקרי הפרת משמעת ובמיוחד — שינה בעת המשמר (ראה עמ' 76, 124, 171, 180), הפקרת נשק (עמ' 97) וכד'. טענתם של כותבי הספר היא, כי המפקדים נהגו בחומרה יתרה בפרטיונים היהודיים, והוציאום להורג על עבירות, שלא-יהודי קיבל עליהם, לעתים קרובות, „עונש סמלי בלבד“ (עמ' 13). סקירה כללית על „מהותה של תנועת הפרטיונים היהודית“, שנכתבה על-ידי חוקר השואה נחמן בלומנטל, באה בראש הספר.

★

הספר נקרא בענין רב, ורבים מהנזכרים בו ראויים שייכתבו מחקרים מפורטים יותר על חייהם ועל מעשיהם. מקרים, פעולות, מעשים ופרשיות חיים, הבאים בספר בקצרה, ראויים לשמש חומר למתכנסים ולסופרים שיעבדו, כדי להביא לחוגים רחבים יותר את בשורת הגבורה היהודית בימים החשוכים ביותר של עם ישראל בגלות.

* לכסיקון הגבורה, כרך א', פרטיונים ולוחמי מחתרת יהודיים באזור רוס המערבית של ברית-המועצות, חלק א', אותיות א-י, מאת יחיאל גרנטשטיין ומשה כהנוביץ, מבוא — נחמן בלומנטל, יד ושם, ירושלים תשכ"ה, 214 עמ' (יתקצר באנגלית בסוף הספר).